

կան ճնշողութեան ցածանալը պիտի որ դետնի օդի հոսանքը դետնից վեր բնակարաններում աւելացնէ, և ճշմարիտ որ մի քանի բժիշկների հետազոտութիւններից երեւցաւ որ տիֆային և խօլերային համաճարակունքը ուղեկից են եղել ծանրաչափի սաստիկ ցածանալուն և մինչև անգամ համաճարակման զօրութեան փոփոխութիւնը մեծաւ մասամբ ուղեկցել է ծանրաչափական ճնշողութեան փոփոխութեանը:

Ինչ որ կվերաբերվի անհատի տրամադրութեան դէպի միազմատիկական հիւանդութիւնները, նկատված է որ տիֆով հիւանդանալու տրամադրութիւնը աւելի մեծ է 15—20 տարեկան հասակում, տիֆը մեծաւ մասամբ հարուածում է առողջ և պնդակազմ անհատներին, իսկ խօլերան թոյլ և նուազ մարդիկներին: Ցեղը կարծես թէ առանց ազդեցութեան չէ մնում: Բրիդէնի 20 տարւան տեղեկագրական աղիւսակներից երեւում է որ Հնդկաստանում խօլերայից մեռել են հազար եվրոպացիներից 54 հոգի, իսկ տեղական ժողովրդից 4. այսինքն եվրոպացիներ մօտ 13 անգամ աւելի են վնասվում քան թէ տեղական բնակիչները: Ցեղական բնակիչներից Սիպանները աւելի քիչ են տրամադրված վարակման, քան թէ միւս բնակիչները — Հօրկասները, որոնք չնայելով որ միւսնոյն պայմանների մէջ են գտնվում, ինչպէս և Սիպանները, նկատված է որ նեգրերը դեղին տենդով համարեա բոլորովին չեն վարակվում, և նոցա տրամադրութիւնը դէպի այդ հիւանդութիւնը աւելանում է միայն այն ժամանակ, երբ նոքա բարեխառն երկիրներում երկար մնալուց յետոյ վերադառնում են իւրեանց հայրենիքը:

Գ. Տ. Գ.

ԳՈՒՏՏԷՆԲԵՐԳ,

ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀՆԱՐՕՂ:

Ա.

Մարդկութեան բարերարների եւ մեծագործ անձների վերայ ճշտ զրվի եւ խօսվի, երբէք ժանձրալի չէ, այլ առաւել եւս զգացմունք կշարժէ: Այս մտքով յօժարութեամբ կնրատարակենք Գուտտենբերգի կենսագրութիւնը, որ երբէք չէ կարօզ հնանալ, այլ քանի որ կզարգանայ մարդկութեան քաղաքակրթութիւնն, այնքան մարդկութեան այսպիսի բարերարներն արժէք կստանան:

Յովհան Գուտտենբերգը ծնվեցաւ 1400 թ. Մայնց ազատ եւ հարուստ քաղաքի մէջ Բէյնի ափին Գերմանիայում: Նա հին ազնուական ցեղից էր:

Մայնց, Ստրազբուրգ, Վօրմս եւ ուրիշ ինքնավարչական քաղաքները, Գերմանիայի ծայրագոյն իշխանութեան տակ գտնվելով, կկառավարվէին ինքն ըստ ինքեան ինչպէս փոքրիկ հասարակապետութիւններ: Նոցա ժողովուրդը բաղկացած էր պատերազմասէր ազնուականներից, քաղաքացիներից եւ աշխատասէր հասարակ ժողովրդից:

Ազնուականների եւ քաղաքացիների մէջ յաճախ վէճեր կրացվէին իշխանութեան համար, իսկ ժողովուրդը կմիանար կամ այս կամ այն կողմին, որոնք փոփոխաբար կամ նորա սիրտը կառնէին կամ կծնշէին: Այս վէճերը, սրունք կծաղէին այս կամ այն մարդի անձնական օգտի կամ սնտախոռոթեան համար, յաճախ կփոխվէին ներքին պատերազմների, որոնց մէջ յաղթութիւնը կմնար կամ ազնուականներին կամ քաղաքացիներին եւ կամ ժողովրդին, եւ հետեւաբար այս քաղաքների ժողովուրդը միշտ երկու կրաժանվէր. յաղթողներ եւ յաղթվածներ: Յաղթվածների թուից շատերը սովորաբար կենթարկվէին արսորին:

Բ.

Իւր մայրենի Մայնց քաղաքի վէճերի մէջ երիտասարդ Գուտտէնբէրգը, լինելով բուն ազնուական, քնականաբար կպատերազմէր այն ընկերութեան համար, որին կպատկանէին ինքն, իւր հայրը եւ իւր պապը: Այս անգամ յաղթութիւնը չմնաց ազնուականներին եւ Գուտտէնբէրգը իւրայիններով արսորվեցաւ Մայնցից: Կորա մայրը եւ բոյրերը միայն մնացին իւրեանց տունը եւ կալուածը կառավարելու. նոցա մեղաւոր չէին համարած:

Գուտտէնբէրգի այս առաջին արսորումն երկարատեւ չէր. վիճօղ դասերը խաղաղացան եւ արսորվածները վերադարձան: Բայց շուտով 1420ին մինի գրողումամբ Բօքերտ թագաւորի Մայնց հանդէսով զօրքով մուտք գործելու ժամին առաջ դիպու իրաւունքի համար եղած կռուից նոր խռովութիւն ծագեց եւ 19 տարեկան Գուտտէնբէրգը այս երկրորդ անգամ արսորվեցաւ հայրենիից: Այս անգամ Ֆրանկֆուրտ ազատ քաղաքը միջամուխ եղաւ եւ խաղաղացրեց վիճօղ կողմերը: Արսորված ազնուականները նորէն դարձան արսորից այն պայմանով, որ հաւասար իրաւունք ունենան քաղաքացիների հետ քաղաքային վարչութեան գործերի վերաբերմամբ: Բայց Գուտտէնբէրգը — նորանից էր արդեօր որ նա իւր քաջութեամբ ուրիշներից աւելի զարհուրելի էր քաղաքացիների համար եւ ինքն սակաւ կհամակրէր նոցա, կամ նորանից էր ալ դեօր, որ մայրական կառի հետ ծծած հպարտութիւնը կարգիլէր նորան խոնարհել պէտէ յների (հասարակ ժողովրդին) ճշման տակ, կամ թէ նորանից էր արդեօր — եւ սա առաւել հաւանական է — որ նորա 10ամեայ ներկայութիւնը Սորազքուրդի մէջ դիտութիւններ սովորելու համար դարձրած էր նորա ուշադրութիւնը աւելի բարձր նպատակներին, քան թէ որեւիցէ սնտախոռոթեան հասարակապետութեան մէջ, Գուտտէնբէրգը հրաժարվեցաւ հայրենիքը վերադառնալուց: Կորա մայրը, որ Մայնցից չէր զաղարււմ նորա մասին հոգալուց, խնդրեց հասարակապետութեանից որ իւր որդուն իրաւունք տան ստանալու զանէ փոքրիկ մի մասն այն իւր կալուածներից, որը դրաւած էր հասարակապետութիւնը: Հասարակապետութիւնը պատասխանեց, որ ազնուական Գուտտէնբէրգը իւր հրաժարվելովը հայրենիք վերադառնալուց հրատարակեց իւրեան հայրենիքի թշնամի, իսկ թշնամիներին հասարակապետութիւնն ոչինչ ուղի չի տայ: Գուտտէնբէրգը, որը իւր յամառ հպարտութեամբ կամաւոր արսորման դատապարտած էր իւրեան, հարկադրվեցաւ ասլրել այն փողով միայն, որը կուղարկէր նորան ծածուկ իւր մայրը: Սորաբարդի մէջ նա իւր բնաւորութեամբ եւ իւր գիտնական տեղեկութիւնների համար զրաւեց ընդհանուր յարգանք եւ սէրը:

այնպէս որ երբ Մայնցի վարչութեան նախագահը մի անգամ պիտի անցնէր այս քաղաքով, Գուտտէնբէրգի կողմնակիցները բռնեցին նորան եւ բանտ դրին եւ չարձակեցին, մինչեւ որ Մայնց քաղաքի գրաւոր համաձայնութիւն չստացան Գուտտէնբէրգին իւր հայրենական ժառանգութիւնը վերադարձնելու:

Գ.

Նորէն տէր զառնալով իւր եկամուտներն Գուտտէնբէրգը յանձնվեցաւ իւր զրականակոն, կրօնական եւ արհեստագիտական ձգտումներին: Նա սկսեց ճանապարհորդել քաղաքից քաղաք, ուսումնասիրելով իւրաքանչիւրի նշանաւոր բաները եւ այցելելով ամենայն տեսակ մարդիկներին, որոնք որեւիցէ կերպով անուն ստացած էին գիտութիւնների եւ զեղարուեստների, մինչեւ անդամ արուեստների ասպարէզում: Արուեստաւորներն այն ժամանակ Գերմանիայում կանգնած էին հաւասար աստիճանի վերայ նկարիչների հետ: Այս մի ժամանակակէտ էր, ուր նոր հնարված արուեստները զեղարհեստի նշանակութիւն ունէին եւ արուեստանոցների առաջին զործվածները հրաշք էին կարծւում: Գուտտէնբէրգը կճանապարհորդէր միայնակ, սլաքը ուսին, որի մէջ կային հազուստը եւ զրքերը, բոլորովին հազարակ ուսանողի մի նման, որ կ'ընկառէ ուսումնարանից ուսումնարան կամ վարպետ պտուղ արուեստաւորի մի նման: Նա շրջեց այս կերպով Բէյնի ափերը, Խտալիա, Զվիցերիա, Գերմանիա եւ վերջապէս Հօլանդիա: Այս ճանապարհորդութիւնը աննպատակ չէր: Գուտտէնբէրգը աչքի առաջ ունէր ոչ թէ իւր քմապաշտութիւնը, այլ որոշ մի նպատակ, որը կկրէր նա իւր հետ միշտ եւ ամեն ուրեք: Նորա կամըր ուղղված էր մի կէտի, եւ նախադուշակ ծայրը ասում էր նորան, որ շուտ կամ ուշ նա պիտի հասնէ իւր նպատակին: Այս ուխտի ծայրը, որ չէր թողնում նորան ոչ մի բոպէ, այս նպատակը, որին նա աշխատում էր եւ ճղնում էր հասնել—էր զանկ Աստուծոյ խօսքը տարածելու մի հնար Աստուածաշնչի միջոցով, աւելի շատ եւ շատ քան թէ տարածել էին մարդիկ առաջ: Ուրեմն Աստուածապաշտութիւնը եւ նախանձախնդրութիւնն Աստուծոյ համար շարժում էին երիտասարդ Գուտտէնբէրգին, որը հնար էր պտուղւմ աշխարհի մէջ միայն մի սերմ ձգելու, բայց հազարաւորների համար գտաւ: Տպագրութիւնը պէտքէ պարծենայ նորանով, որ իւր սկզբնաւորութիւնը նուիրված է աստուածապաշտական շարժառիթին եւ ոչ թէ առեւտրականին: Կրօնական ջերմեւանդութիւնը միայն արժանի էր որ ամենայն ճշմարտութեան զործիր գտնէր: Զգիտներ ինչպիսի հնարներով էր մտածում Գուտտէնբէրգը իւր միտքը իրազործել: Բայց մի դէպքը ստիպեց նորան մոռանալ բոլորը, ինչ որ նա առաջ մտածել էր— մի բոպէում մօտեցրեց նորան իւր ցանկացած գիւտին: Մի անգամ Հօլանդիայի Հարլէմ քաղաքում եկեղեցու զգեստաւաճի Լավրենտիոս Կոստէրը Գուտտէնբէրգի բարեկամը ցոյց տուեց նորան լատիներէն քերականութիւն հոգեւոր դպրոցի աշակերտների համար փորագրված տախտակի վերայ: Տպագրութեան այս առաջին փորձն եւս սոյն այս ձրի առաջնորդի—դէպրի—շնորհով եղած է:

Դ.

Երիտասարդ եւ աղքատ Լավրենտիոսը Հարլէմ քաղաքի եկեղեցու զգեստաւաճի գուրս զալով զարնանը տօն օրերին քաղաքի միւս կողմը դռանելու եւ մտածելու,

կնատէր ջրանցքի ափին ուռիների տակ: Նորա սիրտը լի էր սէրով դէպի իւր հարսը եւ նորա պատկերը երբէք չէր հեռանում նորա երեւակայութենից: Ուրիշ սիրահարվածների նման նա կզուարճանար նորանով, որ կկտրէր դանակով իւր համար թանկադին անունի առաջին տառը կից այն տառի հետ, որով կսկսվէր իւր անունը: Բայց փոխանակ այս տառերը փորագրելու ծառի կեղեւի վերայ որ ծառի հետ մեծանան եւ մնան, նա կկտրէր ուռի փայտը, կհանէր կեղեւը եւ նորա վերայ կփորագրէր իւր սիրելի տառերը եւ յետոյ կրերէր այն փայտը իւր հարսին:

Մի անգամ երբ նորա աշխատութիւնը այս կէրպով յաջողեց նորան, նա փամառեց ուռենի ճիւղը իւր թանկագին տառերով մազադաթի կտորով եւ այս կերպով բերեց Հարլէմ: Միւս օրը կամենալով զուարճանալ իւր ձեռագործով, բացեց մազադաթը, եւ ինչպէս զարմացաւ երբ տեսաւ որ մազադաթի վերայ կերելին նոյնպիսի տառեր, միմիայն հակառակ դիրքով եւ մութ - չէկ գոյնով: Ուռած տառերը, որոնք փորագրված էին ուռենու թաց ճիւղի վերայ, դիչերը իւրեանցից հիւժ զուրս հանելով տպել էին մազադաթի վերայ իւրեանց ձեւը: Կօստերի համար սա զիւտ էր: Նա վերցրեց տախտակը, փորագրեց նորա վերայ նոր տառեր, քսեց նոցա սեւ հեղանիւթ եւ այս կերպով ստացաւ առաջին տպադրված տախտակ: Բայց այս տախտակով կարելի էր տպել միայն մէկ երես, նորա տառերը չէին կարող շարժվել ուստի չէր կարելի փոփոխել, ամեն բառի տառերը տպելու համար: Խել՛՛մ զգեստապահ Կօստերի եղանակը կծածկէր բոլոր երկրիս երեսը փորագրված տախտակներով, բայց եւ այնպէս այս բոլոր տախտակները այժմեան մի արկղ տառերի տեղ չէին կարող բռնել: Այսու ամենայնիւ տպագրութեան սկիզբը զրկած է Հարլէմի զգեստատան մէջ եւ կարելի կլինէր երկմտել արդեօք թէ իրին պէտքեր նուիրիլ այս զիւտի փառքը, — Գուտտէնբերգին թէ Կօստերին, եթէ որ այն հանգամանքը չլինէր, որ Կօստերի զիւտը սէրի եւ հասարակ պատահման արդասիք էր, մինչգեւ Գուտտէնբերգի զիւտը բազմահամբեր հետազօտութիւնների եւ հանճարի արգասիք էր:

Ե.

Սակայն այս կոպիտ փորագրված տախտակը անանկով, Գուտտէնբերգի միտքը լուսաւորվեցաւ: Նա զննումէ տախտակը գտաւմ է նորան մտաւորապէս մասերի է կոտորում, դասումէ, բաժանումէ, փոփոխումէ, լրացնումէ, քսումէ թանաքը եւ ոլորակով սեղմումէ: Զգեստապահը զարմացած նորա երկար լուռութեան վերայ ներկայ է դառնում անզիտակցաբար աշխարհում մեծ գաղափարի ծննդին, որը իւր հիւրը 10 տարի կրումէր իւր գլխի մէջ: Կօստերի մօտից գնալով Գուտտէնբերգը տարաւ իւր հետ մի ամբողջ նոր արհեստ:

Զ.

Միւս օրը, մի զանձ գտած մարդի պէս, որ չէ կարողանում հանգստանալ ոչ ցերեկ ոչ դիչեր մինչեւ որ չէ պահում նորան մի տպահով տեղ, Գուտտէնբերգը թողնումէ Հարլէմ, դնումէ արագութեամբ դէպի վեր Բէնի ափով, զալիս է Սարաս-

բուրդ, փակվումէ իւր արուեստանոցի մէջ, յատուկ իւր ձեռով շինումէ հարկաւոր դարձիքները, փորձումէ մին միւս, կոտորումէ, սկսածը ձգումէ, նորէն սկսումէ, նորէն ձգումէ, նորէն սկսումէ իւր փորձերը, եւ վերջապէս հասնումէ այն կէտին, որ մաղաղաթի վերայ յաջողութեամբ տալազրվումնն այրութենի բոլոր 24 տառերը: Այս առաջին տպված այրութէն էր, որ թէպէտ կոպիտ կոշտ էր, բայց ունէր մեծ նշանակութիւն: Սորա այն սկզբնական 24 տառերն էին, որոնք բազմանալով ծածկեցին վերջապէս բոլոր երկրիս երեսը եւ որի մէջ մարմնացաւ մի նոր աննիւթական տարրը — միաբ: Գուտտէնքէրդը իւր խնդիրը այս թէ այն կերպով լուծելու շատ փորձերից յետոյ, վերջապէս կանգնեց նորա վերայ, որ փայտից կոտորեց փորքիկ խորանարդներ եւ նոցա իւրաքանչիւրի վերայ փորագրեց մի մի տառ, յետոյ ծակեց կողքերից այն փայտերը եւ շարեց թելի վերայ համարիչի նման: Այս անգամին փորձը կատարելապէս յաջողվեցաւ:

Է.

Նորան տիրեց յառաջադիմութեան յափշտակումն, նա հազիւ կարողացաւ քնել հետեւեալ դիշերը: Այս խռովեալ եւ թերի քնի մէջ նորան տեսիլ ներկայացաւ, որը յետոյ նա պատմումէր իւր բարեկամներին: Այս տեսիլի մէջ անքան շատ է մարդաբէութիւն եւ այնքան մօտ է ճշմարտութեանը, որ կարդալով, տարակուսումս թէ այն արդեօք մի նախատեսութիւն չէր աւելի քան թէ քնած աշխատաւորի մի տենդային ցնորք: Ահա այս տեսիլի եղելութիւնը այնպէս, ինչպէս որ նա զրկւած եւ պահված է Բէկի մատենադարանում:

«Արթոհաստի վանքի մի խուցի մէջ նստած էր սեղանի մօտ, գլուխը յենլով ձեռների վերայ մի մարդ գունամափ երեսով, երկայն մօրուքով եւ անշարժ հայնացքով: Այս մարդի անունն էր Յովհան Գուտտէնքէրդ: Երբեմն նա գլուխը վեր էր բարձրացնում եւ նորա աչքերը փայլում էին մի ներքին լոյսով: Այս վայրկեաններին Յովհանը արագ եւ ուրախ շփումէր ձեռով մօրուքը՝ սա նշանակումէր, որ Յովհանի աչքի առաջ երեւումէր այդ ժամանակ այն խնդրի լուծումը, որի վերայ չարչարվումէր նա: Յանկարծ Գուտտէնքէրդը կանգնումէ, նորա կուրծքից դուրս է թռչում մի ծայն որ կարծես թէ թեթեւացնումէ նորան երկար ճնշող մտածմունքից: Յովհանը վազումէ դէպի պահարան, հանումէ այնտեղից մի սուր գործիք եւ արագութեամբ սկսումէ կտրել մէկ փոքր փայտի կտոր: Նորա բոլոր շարժմունքի մէջ երեւումէր թէ ուրախութիւն եւ թէ շփոթութիւն, կարծես թէ նա վախենումէ, որ նորա զաղափարը, այն գտած աղամանդը, որ նա կամենումէր կոկել եւ շինել յետագայ սերունդների համար, չփախէր նորա ձեռից: Յովհանը մեծ ջանասիրութեամբ հարթումէր դանակով փայտը, նորա ճակատը ծածկվեցաւ քրտինքով, իսկ աչքերը ազահարար զիտումէին աշխատութիւն: Երկար նա այսպէս աշխատեց, բայց այն ժամերը անցան նորա համար աննկատելի կերպով: Վերջապէսնա փայտը թափախումէ մի սեւ հեղանիւթի մէջ, դնումէ նորան մաղաղաթի վերայ եւ բոլոր իւր մարմնի ոյժով սեղմելով այն ձեռը, որով բռնած ունէր նա փայտը, իւր այս ձեռից մի տեսակ մամուլ շինեց: Փորագրված տառերը տպվումն մաղաղաթի վերայ: Նա տեսնումէ իւր զիւտը եւ հանճարի հիմունքով լցված նոր աղաղակ դուրս է

Քոչում նորա բերանից : Նա ծածկումէ աչքերը այնպիսի երջանիկ կերպով, որին կարօղ էին նախանձով դրախտի բնակիչներն անգամ եւ թուրացած վայր է ընկնում ամոռի վերայ : Եւ երբ սկսեց նորա քունը տանել, նա կիսածայն կրկնումէր, « ես անմահ եմ » :

Այն ժամանակ նորան մի տեսիլ ներկայացաւ, որ խռովումէր նորա հոգին :

« Ես լսեցի երկու ձայն, ասումէր նա, երկու անձանօթ եւ զանազան ձայներ, որոնք փոփոխաբար խօսումէին ինձ հետ հոգոյս խորերում : Նոցանից մինը ինձ ասաց . « Ուրախացիր, Յովհան, դու անմահ ես : Այսուհետեւ ամենայն լուսաւորութիւն « պիտի ծաւալվի երկրիս վերայ քեզանով : Այն ազգերը, որոնք բնակումն քեզա- « նից հազարաւոր մոլոններ հեռու, որոնք մեր երկրի զաղափարներից հեռու են, « կկարդան կըմբռնեն այն մտքերը, որոնք առ այժմ լուռ են, բայց որոնք կտարած- « վին եւ կբազմանան ինչպէս արեւի անդրադարձումն ցօղի կաթիլների մէջ, քո եւ « քո զիւսի շնորհով » :

« Ուրախացիր, Յովհան, դու անմահ ես, որովհետեւ դու այն թարգմանն ես, որին « սպասումէին ազգերը փոխադարձ խօսակցութեան համար միմեանց հետ : Դու ան- « մահ ես, որովհետեւ քո զիւսը պիտի տայ յախտեանական կեանք շատ խելքերին, « որոնք առանց քեզ մեռած պիտի մնային, եւ այս բոլոր խելքերը խրեանց հեր- « թին պիտի անմահացնեն նորան, ով խրեանց անմահացրեց » :

« Այս ձայնը լռեց, թողնելով ինձ յափշտակման մէջ : Բայց միւս ձայն արձակի- « ցաւ, որ ասաց ինձ . « Այո, Յովհան, դու անմահ ես, բայց ինչ զնո՞վ : Արդեօք քեզ « նմանների մտքերը միշտ բաւական մարութեւ սուրբ կլինին, որ աշխարհ ունենան « մարդկային հեռաւոր սերունդին լսելի եւ տեսանելի լինելու : Արդեօք շատ մարդ- « կային մտքերը, նոցա միծաղոյն մասը հազար անգամ աւելի արժանի չէին որ ոչն- « չանային քան թէ կրկնվէին եւ տարածվէին աշխարհիս մէջ » :

« Մարդս լինումէ աւելի ապականված քան թէ իմաստուն եւ բարի, նա կպղծէ այն « ժիրքը, որը դու նորան յանձնումես, նա ի չարն զործ կդնէ այն ընդունակութիւնը, « որ դու ստեղծումես նորա համար : Շատ դարեր քո յիշատակը անէծքով պիտի « կատարեն եւ ոչ օրհնութեամբ » :

« Կծնվին մարդիկ կարօղ եւ զրաւիչ խելքով, բայց հպարտ եւ յանցաւոր սրտով- « առանց քեզ այս մարդիկը ստուերի տակ կմնային, եւ փակված լինելով նեղ շըր- « ջանի մէջ, նոքա անբաղդութիւն կդառնային խրեանց ժամանակի եւ խրեանց « մերձատրոնների համար : Դակ քեզանով նոքա կկուրացնեն, կանբաղդացնեն եւ կհրա- « պուրեն զէպի յանցանքը բոլոր մարդիկներին եւ ամեն ժամանակներ » :

« Նայիր այս միլիօնաւոր հոգիներին, որոնք կորած են մի ապականված հոգուն « մերձենալուց : Նայիր այս պատանեակներին, որոնք մոլորված եւ ապականված « են այնպիսի զրբերով, որոնց ամեն մի երեսը խելքը թուլաւորօղ թոյնով է թուլա- « ւորված » :

« Նայիր այս երիտասարդ աղջիկներին, որոնք կորցրած են ամենայն ամօթը, որոնք « ոչինչ չեն հաւատում, անգութ են եւ անողորմ զէպի աղբատները այն զրբերի շնոր- « հով, որոնք լի են սիրտը թուլաւորօղ թոյնով » :

« Նայիր մայրերին, որոնք ողբումն խրեանց զաւակներին » :

« Նայիր հայրերին, որոնք կարմրում են (ամաչում են) իւրեանց աղջիկների փոխարէն » :

« Զովհան, անմահութիւնը, որի համար պէտքէ վճարել այնքան արաատուր եւ « այնքան թշուառութիւններ, արդեօք չափազանց թանկ գնված չի լինի : Մինէ կար-
« ծենաս փառքը այս գնով ձեռք բերելով : Արդեօք չէ սարսեցնում բեղ, Զովհան,
« այն պատասխանատուութիւնը, որ վերցնումես փառքի համար քո հոգու վերայ » :

« Հաւատան ինձ, Զովհան, ապրիք այնպէս որպէս թէ չես արած ոչինչ զիւտ : Նա-
« յիր քո զիւտի վերայ ինչպէս մի հրապուրիչ, բայց վնասակար ցնորք, որի իրադո-
« ծումն միայն այն ժամանակ օգուտ կլինէր, երբ մարդս բարի լինէր . . . բայց
« մարդը չար է, իսկ չար մարդի ձեռն զէնք տալը չէ նշանակում արդեօք նորա չա-
« րադրծութիւններին մասն ունենալ » :

« Այստեղ ես զարթեցայ վախեցած եւ տարակուսած : Մի րոպէի չափ տատան-
վումէի, բայց յետոյ մտածեցի, որ Աստուծու պարգեւները որչափ եւ փտանդաւոր
են երբեմն, վատ չեն լինում երբէք, եւ մարդի բանականութեանը եւ ազնիւ ծրգո-
մունքին եւ կամեցողութեանը մի աւելորդ գործիք տալը կնշանակէ նոր, ընդարձա-
կադոյն ասպարէզ բանալ անմահ հոգու եւ յաւիտենական ճշմարտութեան առաջ : Ես
եւս որոշեցի շարունակել աշխատել զիւտիս վերայ » :

Ը.

Գուտտէնրէրը, առաջին հայեացքից գնահատելով իւր զիւտի թէ բարոյական եւ
թէ շահաւէտ նշանակութիւնը, շուտով զգաց որ այսպիսի մի գործի համար բաւա-
կան չեն իւր թոյլ ձեռները, իւր կարճ կիսները եւ իւր համեստ կարողութիւնը : Նորա
համար անհրաժեշտ էին միեւնոյն ժամանակ երկու հակառակ բան. գտնել ընկերներ,
որոնք օգնէին նորան իւր ձեռնարկութեան ծախսերի եւ աշխատութիւնների
մէջ, եւ երկրորդ — անհրաժեշտ էր առ ժամանակ ծածկել այս ընկերներից իւրեանց
այս աշխատութիւնների ճշմարիտ նպատակը, որպէս զի մի գուցէ թէ նորա հրատա-
րակեն նորա զիւտը եւ ուրիշի ձեռն անցնելով, փառք եւ պատիւն եւս ուրիշը
ստանայ : Նա զիմեց իւր ծանօթ բանի մի հարուստ ազնուականներին Ստրասբուրգի
եւ Մայնցի մէջ, բայց երևի ամենքը բացասացին, որովհետեւ այն ժամանակ
ամենայն ձեռնադրծ արուեստը ազնուականի համար ստորին էր համարվում. ազ-
նուականը արուեստաւոր դառնալով, պիտի հրաժարվէր իւր հասարակութեան հետ
ամենայն յարաբերութիւններից : Գուտտէնրէրը վճռեց համարձակ քայլ անել. նա
ինքն արուեստաւոր դարձաւ, արուեստաւորների ընկերութեան մէջ մտաւ, նա խառ-
նվեցաւ ժողովրդի մէջ նորա համար, որ այն ժողովուրդը բարձրացնէ ժամանակով
բարձր մտաւոր եւ բարոյական աստիճանի :

Նոր եւ հիմնադրի ճարտարապետութիւններով միասին պարսպելու առիթ բռնած,
օրինակ ժամադրծութեամբ, ոսկերչութեամբ, քանդակագործութեամբ եւ ականադր-
ծութեամբ, Գուտտէնրէրը դաշն կապեց երկու հարուստ ստրասբուրգի արուես-
տաւոր վարպետների հետ . Ալ. Դրէան Գրիգէհէլնի եւ Զովհան Բուֆֆէի հետ, եւ յետոյ
Ֆաուստի հետ, որ Մայնցում ականադրծ եւ սեղանաւոր էր, որի անունը պատ-
ճառ եղաւ, որ ժողովրդական երեւակայութիւնը խառնեց նորան միւս Ֆաուստի հետ,

որ Գերմանիայում երեւելի կախարդ էր, եւ զիտէր, ըստ աւագնութեան, ընտւթեան բոլոր զազտներները եւ յարաբերութիւններ ունէր ողիների հետ. ուստի եւ ապա գրութեան ծագումն ժողովուրդն երկար ժամանակ վերաբերում էր կախարդութեանը վերջապէս Գուտտենբերգը ընկերութիւն կազմեց Հէյմանի հետ, որը Ստրասբուրգում առաջին թղթի գործարան հիմնողի եղբայրն էր:

(Աշխարհագրութիւն):

Մ. Տ. Ա.

ԻՄ ՓԱՓԱԳ.

Մտածող Հայեր, բանական Հայեր,
Պիտի դադարէք լինել անտարբեր.
Պիտի ցանկա՞ք դուք ազգային պարծանք,
Թէ ձեր կեանք անէք մաշող բամբասանք,
Շուրջ լուսացած է, դուք ի՞նչի կ'ընէք.
Անհոգ եւ անմիտ մնալ ունի՞ր արժէք,
Հայեր, միտք արէք, ի՞նչ է ձեր արած.
Ո՛ւր է ջերմ սրտով ձեր պաշտած Աստուած,
Ո՛ւր ձեր անկեղծ սէր առ Իջման սուրբ տեղ,
Որ հայ ազգութեան է խաբիսիս զօրեղ,
Իսկ ճշմարտութիւն, հայասիրութիւն
Ե՞րբ պիտի առնեն ձեր մէջ յարութիւն,
Ազգին ծառայել ե՞րբ կ'համարիք
Իւրաքանչիւրդ ձեր քաղցր պարտիք,
Խեղճ եղբօրդ կլինի՞ք առատ նուիրող
Թէ պիտի պաշտէք անդադար ձեր փող,
Թշուառ մի՛ կացէք, իմ սիրուն Հայեր,
Խելք, ոգի առէք, դործեցէք դործեր:

ԻՇԽԱՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.

«Արարատի» վերջին տետրակում խոստացածիս համաձայն, Վեհափառ Հայրապետի հրամանով, կհրատարակվի Խորէն Վարդապետ Ստեփանէի յայտարարութիւնը, որ այս է ահա.

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԷՓԸՌՈՒԹԵԱՆ

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԼՏՐԻՄՐԻ, ՍՐԲԱԶՆԱԿԱՏԱՐ ԿԼԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ Տ. Տ. ԳԵՌԳԵՍ Գ.Ի:

Ամենախոնարհ յայտարարութիւն.

Վեհափառ սուրբ Հայրապետ,

Վեհափառութիւն Ձեր բարեհաճեցայք հրամայել, զի ես յաւուրս ամարային արձակուրդի Գէսրդեան ճամբարանի ճանապարհորդեցից ի Ռուս-